

DN

Dagens Næringsliv

Nr. 119 - Årg. 106 - Uke 21
27. mai 1995
Løssalg kr. 15,00

Det norske jøde-ranet

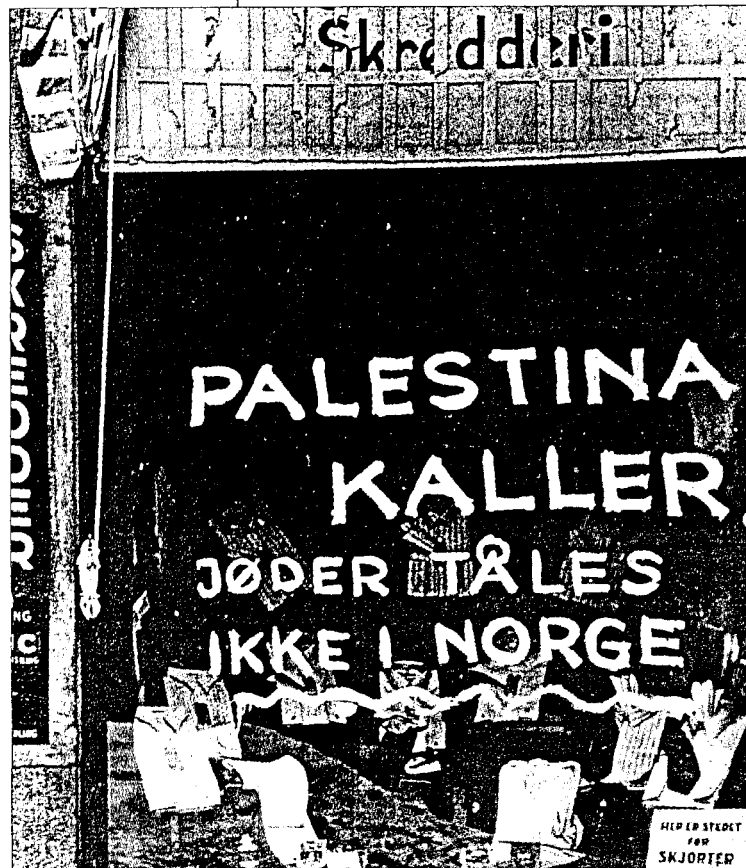
INNSIDEN

SKAAAGEN!

Fortsatt ropes det «Hip, hip Hurra» på Skagen, men ikke av tilreisende kunstnere. Norske, svenske og danske seilere har overtatt Skagen-malerens paradisi, og jubler til ære for Sussi og Leos raddbrekking av gamle slagere.

Side 18 og 19

Store verdier, penger, eiendommer og forretninger ble fratatt de norske jødene under krigen før omtrent halvparten av dem ble sendt til konsentrasjonsleire. Det var nordmenn, og ikke tyskerne, som profitterte på jødernes tragedie. Til tross for at den norske staten lovet det motsatte, fikk de som hadde overlevd krigen lite igjen. Arkivet som dokumenterer dette har vært holdt skjult. Først nå kommer sannheten for dagen.

SIDENE 10-13

GA OPP: - Jeg var lykkelig over å leve og orket ikke kjempe for å få tilbake det vi mistet, sier Bernhard Prydal. Familiens forretning ble konfiskert. Og konkurrenten sikret seg varene.

Liavaag ble stoppet

Samferdselsminister Kjell Opseth og administrasjonsminister Nils Totland har stoppet en avtale som ville gitt medlemmene av Norsk Flygelederforening skyhøye lønnsstillegg. Luftfartsdirektør Ove Liavaag (bildet), som selv gikk inn for avtalen, var villig til å gi enkelte av landets 353 flygeledere en lønnsøkning på over 100.000 kroner.

SIDE 6

Nøkkeltallene

Dollar	6.182	-0.255	Totalindeksen	678.39	-2.80
D-mark	445.71	0.00	Industri	1178.91	-4.69
Pund	9.937	-0.167	Bank	59.66	-0.46
Yen	7.3859	-0.0159	Forsikring	268.88	-0.40
ECU	8.2054	-0.0018	Skip	566.61	-2.54
FT-SE 100	3311.10	-17.10	OBX	391.21	-1.76
Nikkei	15694.25	114.81	BRIX	1839.69	2.13
Dow Jones M.18.15	4385.25	-26.98	Totalomsætning	449.940.000	
Gull (spot)	385.50	-0.30	Tendens	Vikende	
Brent Blend spot M.18.15	18.00/18.05		Børsverdi (mrd.kr.)	257.38	

Børs side 25 - 33

SPENNENDE NYHETER! KAMPANJEUKER BILMONTASJE.

Oslo øst:

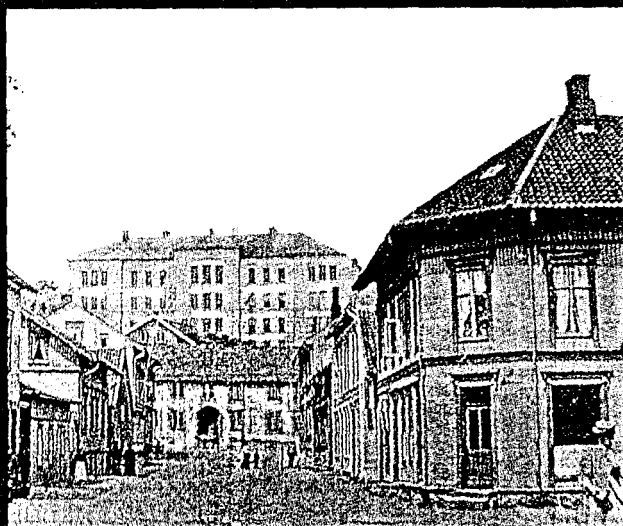
HICO
Sentret for fartsbrev,
mobiltelefoner og bilskjema
HICO-RECORD A/S
Tel.: 22 65 19 40

Oslo vest:

ARM Kommunikasjon A/S
Tel.: 22 43 09 00

ERICSSON

SLIK DET VAR: I hjørnegården til høyre holdt Isak Plesanskys forretning Tønsberg Ekvipering til fra 1930 til 1942. Bildet er fra 1926 da Berner Bernelsen drev kolonialforretning i de lokalene Plesansky overtok. I dag er huset revet, men på det samme hjørnet holder nå magasinet Ola Nordmann til.

Mens norske jøder ventet foran gasskamrene i Auschwitz ble møblene deres solgt på auksjon i Norge. Kundene var «gode» nordmenn. De norske jødene som overlevde 2. verdenskrig fikk lite igjen av det de tapte. Dette er en av de mørkeste og minst kjente sidene av vår nære historie.

KRIGEN

Av BJØRN WESTLIE

REDDT SEG UNNA: Bernhard Plesansky (i dag Prydal) var den eneste i sin familie som overlevde krigen. Han fikk lite igjen etter krigen til tross for sine rettmessige krav. I dag bor han i London.

Nordmenn ranet

Tidlig om morgenen den 26. oktober 1942 kom statspolitiet. Uten nøling ble Isak Plesansky, kjøpmann og innehaver av Tønsberg Ekviperings AS arrestert og bragt til den nyopprettede fangeliren Berg utenfor Tønsberg.

Den 50 år gamle Plesansky må umiddelbart ha kjent igjen Alf Kjølner som var leirintendant. Den stramme Kjølner som underskrev sine ordrer med Heil og Siel var sønn av Plesanskys største konkurrent i Tønsberg, Emil Kjølner. Situasjonen må ha fortonet seg uvirkelig. Men dette skulle vise seg bare å være begynnelsen.

Det var i 1930 Isak Plesansky startet sin forretning i Møllergaten 12 i Tønsberg og bygget den opp til en livskraftig bedrift. Men med ett var det hele over. Alt som var i forretningen av varer og inventar, herreundertøy og dameundertøy, kjoler, dress, kåper, sokker og sko. Alt dette og mer skulle de ta.

Om det var de tyske okkupantene som ga den første ordren om konfiskering av jødisk eiendom var det nordmenn som

gjorde den groveste delen av jobben. Verdier for et ukjent antall millioner av kroner ble fratatt de norske jødene. Dette var en tid for gribber.

800 norske jøder klarte å flykte til Sverige. 765 jøder ble sendt til konsentrasjonsleire og gasskamrene. 25 av dem kom tilbake. Norske politifolk var med på å deportere de norske jødene. Det er kjent. Men få har studert hva som skjedde med de norske jødene eiendommer, forretninger og verdier som ble konfiskert senhøsten 1942.

Det er et faktum at det var nordmenn – også ikke-nazister – som skodde seg mest på jødene tragedie. Dette fremgår av et unikt arkivmateriale om de såkalte jødeboene som nå er samlet i Riksarkivet og som tidligere ikke er blitt brukt i historisk skriving om Norge og krigen. Dagens Næringsliv har gått gjennom arkivmappe for noen av de jødiske familiene.

Veien til utslettelse

Dagen etter at Isak Plesansky ble ført til konsentrasjonsleiren på Berg 26. okto-

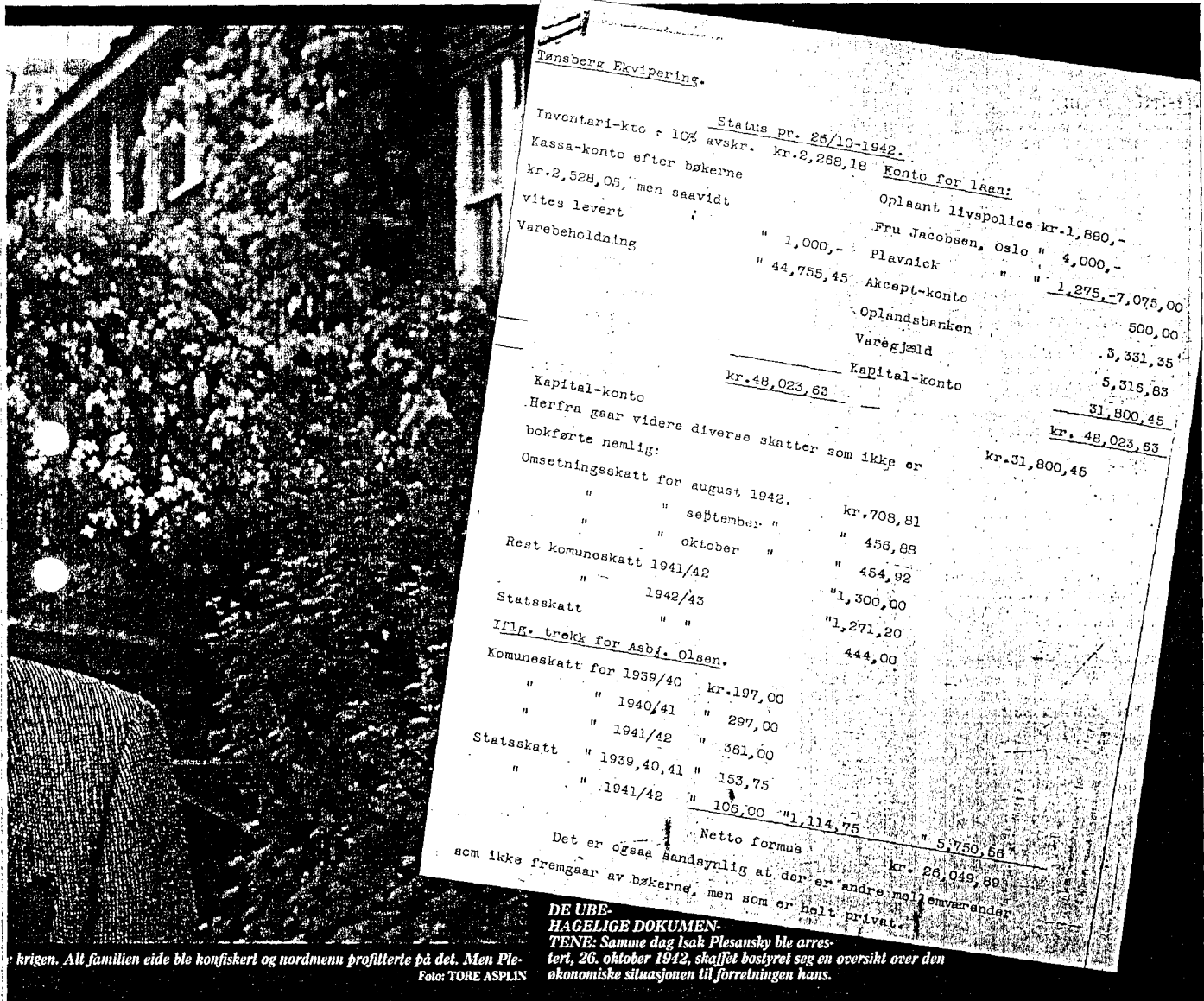
ber 1942, startet utslettelsen av kjøpmann Plesanskys livsverk, familien og minnet om ham.

Først tok tyske Wehrmacht en Remington reiseskrivemaskin fra kontoret til Plesansky. 3. november holdt det nyopprettede bostyret med advokat Kaare Stang som leder, opptelling over det som fantes i Tønsberg Ekviperings AS som ble drevet videre av Asbjørn Olsen som hadde vært ansatt hos Plesansky siden 1934.

Den tettekrevne listen over varene ble flere sider lang. Verdien ble anslått til kroner 44.755,45. Varene ble formelt konfiskert og beslaglagt av det nye organet som lå under Innenriksdepartementet. Kontoret het «Likvidasjonsstyret for inn-dratte jødiske formuer». Hvert konfiskert

SKULLE UTSLETTES: 26. oktober 1942 ble de første norske jødene arrestert for å sendes til utslettelsesleire i Polen og Tyskland. Alt de eide ble konfiskert og overtatt av andre. Forretningene deres ble tømt og norske kjøpmenn profiterte på det.

Foto: NTB

krigen. Alt familien eide ble konfiskert og nordmenn profitterte på det. Men Ple-
Foto: TORE ASPLIN

de norske jødene

jødebo fikk et bostyre som skulle stå for likvidasjonen av boet og drive inn verdiene i boet.

Den 18. november tømte norske politifolk og hirdmenn pengeskabet i Plesanskys forretning for kontanter og obligasjoner. Pengeskabet ble deretter fraktet opp til Berg konsentrasjonsleir:

«Hermed kvitteres for mottatt til Leir-kommandanturet. 1. stk pengeskap C Kabinett 400 beslaglagt hos Tønsberg Ekviperings, Heil og Sel Alf Kjelner Intendant»

Plesanskys bankboks i Den norske Creditbank ble også tømt. I den lå det forsikringspoliser, premieobligasjoner, en norsk minnetokrone, og en svensk og norsk sølvkrone.

26. november ble Plesanskys kone Rosa og barna 10 år gamle Mina og 12 år gamle Sem arrestert. Barna lå syke med meslinger, men ble revet opp av sengene og sammen ble de fraktet til fangetransportskipet «Donau» som lå ved kai i Oslo dit også Isak Plesansky hadde kommet.

Med «Donau» ble de brakt til Polen og Auschwitz.

Etter at likvidasjonsboet hadde avsluttet arbeidet med å summere opp det som var av eiendeler og varene i Tønsberg Ekviperings, kom turen til familien Plesanskys romslige leilighet i Adlersgate. Også denne listen ble lang. «1 stk løve-lampe, 1 stk elefantbord, 1 stk gulvur i ek...» En kakespade i sølv, en barneskje og diverse andre sølgjenstander ble derimot tatt ut av boet og brakt til det tyske sikkerhetspolitiet på Victoria Terrasse i Oslo slik det var bestemt. Gull og sølv etter norske jøder skulle overtas av tyskerne. Resten skulle nordmennene og den norske stat ta hånd om og «likvidere». Så skjedde også med det som ble kalt likvidasjonsboet etter «Jøden Isak Plesansky».

Leiligheten ble tømt. Møblene ble plassert på et lager. De skulle selges. Allerede 19. desember 1942 hadde likvidasjonsboet funnet en leietager som ville flytte inn Plesanskys leilighet.

Sorene etter familien Plesansky ble visket ut litt etter litt. 14. januar 1943 sørget leirintendant Alf Kjelner for at et

større vareparti med tøy fra forretningen ble sendt til leiren på Berg. Fakturaen lød på billige 1000 kroner. Det neste skrittet ble tatt 3. februar 1943. Butikkbestyrer Olsen har etterlatt seg en forklaring.

«Tønsberg Ekviperings varebeholdning ble via Alf Kjelner solgt til Emil Kjelner. Varene ble tatt 3.2. 1943 via Kaare Stang og Alf Kjelner. Dagen etter kl. 9.00 om morgenen blev alle varene kjørt ned til Emil Kjelner (varer av alle slag! Dresser, kapper, vinterfrakker, meget skotøi, slips)»

I en oppstilling fra bobestyrer Kaare Stang til det sentrale Likvidasjonsstyret i Oslo går det frem at Emil Kjelner skal ha betalt kr. 6356 for det som kalles en «restvarebeholdning».

Så var Tønsberg Ekviperings en saga blott. For en billig penge havnet varene hos Emil Kjelner AS, som på toppen av det hele hadde fått en konkurrent mindre.

Etter krigen skulle Emil Kjelner AS blomstre til det ekspansive Adelsten-konsernet som det er i dag.

Forretningslokalene i Møllergaten 12

sto tomme i lengre tid etter at varene var borte, men ble leid ut til ymse aktiviteter som Frelsesarmeen og Tønsberg Kolonihaver. I juli 1943 holdt «Dyrevennens» basar i Plesanskys gamle forretning.

Da «Jøden Isak Plesanskys likvidasjonsbo» hadde kvittet seg med butikken sto møblene igjen. Men 20. november 1943 ble det holdt møbelauksjon i Møllergaten 10. Folk strømmet til og la inn bud. Auksjonen ble varslet i Tønsbergs Blad og annonsen belastet boet med 21 kroner slik selve oppløsningen av firmaet også ble belastet boet med kr. 14,58.

Med andre ord; bostyret tok av Plesanskys midler for å oppløse den siste rest av hjemmet. Alt som var igjen av Plesanskys innbo gikk under hammeren. Listen over kjøperne var lang. Visste ikke de som kjøpte hvem det var som hadde sittet i stolene og ligget i sengene? De norske jødernes møbler og innbo ble solgt på auksjon og vanlige mennesker kjøpte.

Auksjonen etter Plesansky innbragte 24.000 kroner. En Horten-mann som be-

Fortsettelse neste side

talte 950 kroner for Plesanskys spisestue-møblement, hevdet etter auksjonen at han hadde betalt for mye. Han klaget skriftlig til Likvidasjonsstyret over prisen. Og fikk medhold.

Utslettet hjem

Samtidig som familien Plesanskys liv gikk mot sin slutt, ble hundrevis av andre norske jødiske hjem spredt for alle vinder – i tråd med målene til Vidkun Quisling og de tyske makthavere.

Kontorene til Likvidasjonsstyret for inndratte jødiske formuer, under ledelse av høyesterettsdommer Egil Reichborn-Kjennerud, holdt til i Gardeveien på Marienlyst i Oslo i en leilighet som hadde blitt konfiskert fra en deportert jøde. I alt arbeidet 40-50 personer i Likvidasjonsstyret. Så systematisk arbeidet Likvidasjonsstyret at ingen av de norske jødene ville ha noe å komme tilbake til. Alle som var med på å utsette de jødiske eiendommene må ha visst at de fleste aldri ville komme hjem igjen.

Likvidasjonsstyret fikk etterhvert også ansvar for alle formuer som ble inndratt, også de ikke-jødiske nordmennene som av ulike grunner fikk det de eide konfiskert. På slutten av krigen hadde 12.000 mennesker helt eller delvis fått sine eiendommer konfiskert av Likvidasjonsstyret. Lokale avdelinger fantes i flere deler av landet. Konfiskerte kontormøbler ble samlet inn og brakt til statlige kontorer, biler ble fordelt mellom staten og partiet – det vil si Nasjonal Samling. Malerier skulle derimot samles inn til det som ble kalt Samlesentralen, mens sølv- og gullgjenstander ble tatt hånd om av det tyske sikkerhetspolitiet på Victoria Terrasse. Men mye ble borte på veien.

Gribbene samler seg

Ikke lenge etter at Isak Plesansky ble arrestert i Tønsberg banket det på døren til enkemannen og kjøpmannen Hans Lauritz Smith i Waldemar Thranes gate 38 i Oslo sentrum i et strøk det bodde mange jøder. Den femroms store leiligheten i fjerde etasje delte Smith døtrene Bertha, Sara og sønnen Finn Smith som var frisør. Datteren Sara drev familiens tobakk- og fruktforretning i Chr. IVs gate 1 der Eilefs Landhandleri Pub & Dansesalong i dag ligger. Familien Smith ble arrestert og brakt til «Donau». Fra «Donau» gikk veien videre til Auschwitz.

Da Smiths ble arrestert tok det kort tid før «gribbene» sirklet over leiligheten, forretningen deres og det Smith ellers eide.

Likvidasjonsboet etter familien Smith samlet seg 4. desember 1942 for å registrere innboet i leiligheten under ledelse av advokat Knut Esmarch. «1 stk. ovalt sølebord, bøker, 1 lysekroner, 2 lampetter 1 globus, 1 piano, 1 forgylt blomsteroppsett.....» 30. januar 1943 var alt solgt av Chr. Fossum Auksjonsforretning for den nette sum av kroner 2917,70. 10. februar flyttet den norske frontkjemperen Odd Pfeiffer inn i leiligheten etter at den var blitt pusset opp med penger fra boet.

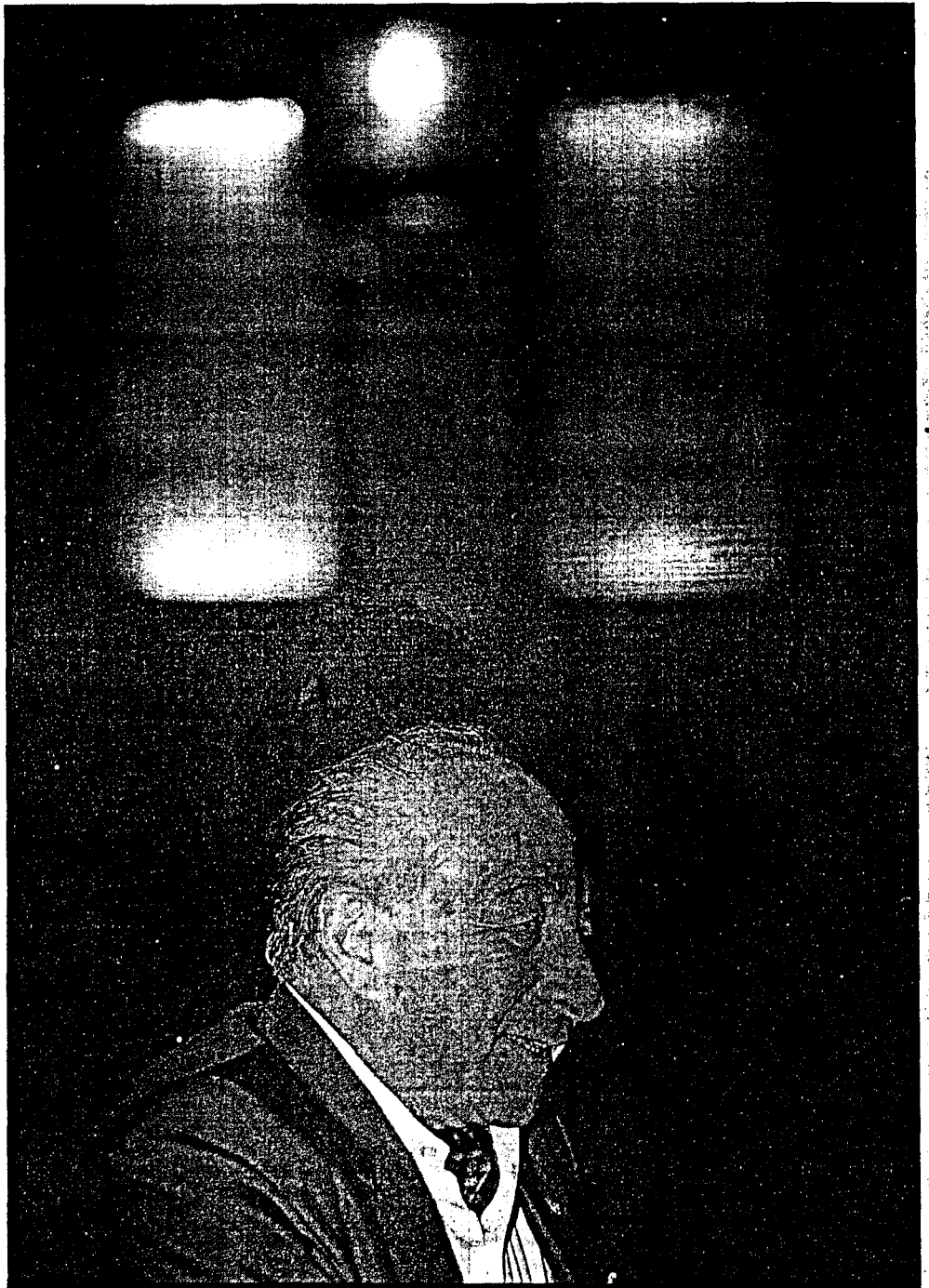
22. januar 1943 ble det holdt bostyre i Smiths forretning i Chr. IVs gt. «En del brus og Solo kr. 5,-, 1 tobakkssklipper og cigarettender kr. 10,-.....» Tilsammen ble verdiene på varene og inventaret anslått til 500 kroner. Likvidasjonsboet ville selge unna butikken og annonserte etter kjøpere. Mange svarte. 15. februar ble den solgt for 3000 kroner til en ung dame som gjerne ville ekspandere sin forretningsdrift.

For Likvidasjonsstyret var familien Smith en ganske enkel affære. Det dreide seg ikke om store verdier og heller ikke så mye å selge unna.

Historiene om familien Plesansky og Smith er to av hundrevis av lignende historier som ikke er gransket eller fortalt tidligere.

Historien tok ikke slutt

I mai 1945 vendte de første jødene som hadde klart å flykte til Sverige tilbake til Norge. Litt etter kom også de få som utrolig nok hadde overlevd konsen-

OVERLEVDE AUSCHWITZ: Julius Paltiel fra Trondheim var en av de få norske jødene som overlevde Holocaust, men da han kom hjem og forsøkte å få igjen noe av det familien hadde tapt var det lite hjelp å få.

Foto: PER STÅLE BUGJERDE

trasjonsleirene. De møtte en ny virkelighet. Først da ble det klart for dem at familiene og alt de hadde hatt var borte. Sjokket ble ikke mindre for mange av dem da de oppdaget at det var svært vanskelig å få erstattet det økonomisk tapte.

I juni 1945 kom en 21 år gammel mann i flygeruniform til Tønsberg. Mannen var Bernhard Plesansky. Han var Isak Plesanskys eldste sønn som hadde kommet seg over til Sverige før arrestasjonene begynte.

I 1942 gikk han på Oslo Katedralskole og forsto at han måtte rømme. Fra Sverige kom han seg til England der han gikk inn i de norske styrkene. Tilbake i Norge og Tønsberg fikk han vite at familien var død og at han var den eneste som hadde overlevd. Likevel ville han forsøke å starte opp igjen forretningen. Han oppsøkte en banksjef i byen og spurte om et lån, men fikk til svar at «De må huske på at De ikke er Deres far.» Avslaget var blankt.

Bernhard Plesansky gikk gjennom regnskapene etter boet til sin far og så raskt at Emil Kjølner AS hadde fått kjøpt varer fra Tønsberg Ekviperings meget billig. Han ville reise erstatningskrav, men ga det rett og slett opp. Noen penger var det likevel igjen i boet.

«Likvidasjonsstyret for inndratte jødiske formuer», som etterhvert ble et felleskontor for alle konfiskerte eiendommer, hadde etter frigjøringen blitt etterfulgt av et nytt kontor som fikk navnet «Tilbakeføringskontoret for inndratte formuer». Tilbakeføringskontoret baserte sitt arbeid på arkivet etter Likvidasjonsstyret og valgte å slå alt som var igjen av midler sammen i en felleskasse. Tilbakeføringskontoret tok ikke hensyn til at Likvidasjonsstyret hadde verdsatt de konfiskerte boene lavt, og heller ikke at svært mye hadde blitt borte. Noe eget organ for de jødiske sakene ble ikke opprettet. Hvordan klarte Tilbakeføringskontoret å føre

verdiene tilbake til de rettmessige eierne og arvingene?

Av de rundt 33.000 kronene som var igjen i boet etter Isak Plesansky i 1945, vel å merke basert på Likvidasjonsstyrets oppgaver, fikk Bernhard Plesansky i 1947 tilbakebetalt midler i to porsjoner fra Tilbakeføringskontoret. Tilsammen fikk han utbetalt 68 prosents dividende av boet eller rundt 21.000 kroner. At han kun fikk 68 prosent og ikke 100 prosent av boet var i henhold til loven om konfiskert eiendom.

Jeg var tross alt lykkelig for å leve. Jeg orket ikke å gå videre med dette. Penger kunne jo ikke skaffe meg min familie tilbake, sier Bernhard Plesansky som nå har skiftet navn til Prydal og ikke husker alle detaljer om oppgjøret etter krigen. Allerede i 1946 flyttet han tilbake til London der han utdannet seg. Nå driver han et kunstgalleri og en antikvitetsbutikk. Føler han bitterhet?

– Nei, det gjør jeg ikke lenger, sier han.

Heller ikke familien Smith var helt utslattet. Hans Lauritz Smith hadde en sønn som hadde klart å flykte. Det som var igjen av penger fra boet var kun kroner 328,90. Men i sin helhet hadde disse pengene blitt overført til den statlige «Krigsskadetrygden for løssere».

Men noe var igjen til Jacob Smith. Det han fikk var en sykkel – en damesykkel av merket DBS.

I et brev til Jacob Smith fra november 1945 skrev advokaten som opptrådte som verge for ham:

«Jeg går ut fra at De tar vare på sykkel.»

De som tapte mest

Plesansky i Smith – 3 av mange familier. Hvor representativt er det som skjedde med deres bo? Tilbakereferingskontoret for inn-dratte formuer ble nedlagt våren 1947. Det finnes ingen slutt-

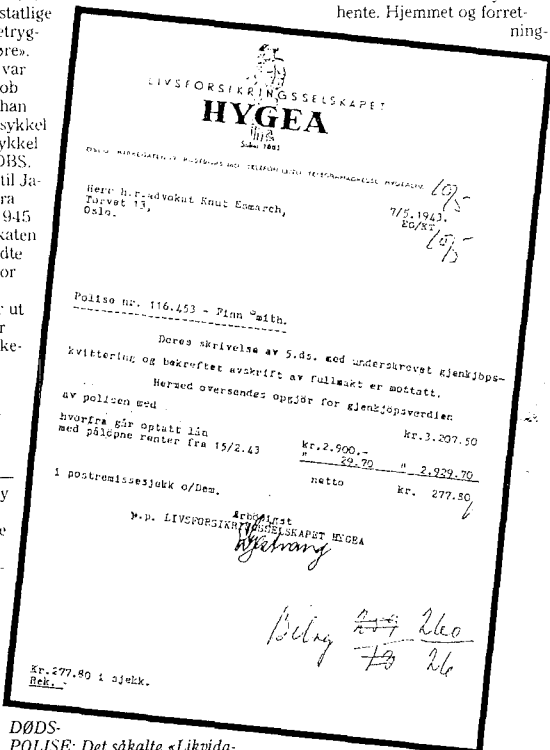
rapport om kontorets arbeid. Kontorets arbeid ble aldri evaluert i Stortinget. Heller ingen av de norske jødene har etter krigen orket å ta dette opp. De som hadde overlevd var lykkelig nok for det. Og sorgen etter de døde var for stor.

Arkivene etter de såkalte jødeboene har til slutt av 1980-tallet ligget i kjelleren til Kretsforbundet i Oslo og er selv om de nå har kommet til Riksarkivet, ikke ordnet ferdig.

Bjarte Bruland som avslutter sitt hovedfagsstudium i historie ved Universitetet i Bergen i vår har som den første sett nærmere på selve Likvidasjonsstyrets arbeid. Hans konklusjon er at Nasjonal Samlings Hjelpesfond og frontkjemperne i stor grad beriket seg på jødeboene. I mange tilfeller ble varelagene fra de jøene som drev forretninger solgt til langt under takstpris. Ingen vet hvor mye som ble borte. Og Tilbakereferingskontoret har heller ikke tatt hensyn til dette.

Julius Paltiel er en av de få norske jødene som overlevde Auschwitz. I 1891 etablerte hans familie en herrekonfeksjonsbutikk i Trondheim. Forretningen og alt familien eide ble konfiskert i 1942.

Julius Paltiel var den eneste som overlevde krigen av sin familie. Han klarte å starte opp igjen virksomheten i september 1945 etter at han 20 år gammel kom tilbake i juni. Gården familien eide fikk han tilbake. Men ellers var det ikke mye å hente. Hjemmet og forretning-

DØDS-POLISE: Det såkalte «Likvidasjonsstyret for inndratte jødiske formuer» solgte unna alt det jødene eide. Også livsforsikringspolisene deres ble solgt, slik de gjorde med Finn Smiths. (faksimile)

en var tømt. Julius Paltiel søkte erstatning og hjelp fra Tilbakereferingskontoret.

– Jeg skrev en søknad. Men etter en stund ble jeg ringt opp fra Tilbakereferingskontorets avdeling i Trondheim og en av de ansatte sa til meg: «Paltiel du har jo greidd deg bra – så du trenger vel ingenting!». Da jeg forsto hva han faktisk hadde sagt, ba jeg ham rett og slett om å rive i stykker hele søknaden. Jeg orket ikke å rote med det når det var slik det var. Jeg hadde fått tilbake livet og personlig hadde jeg så jeg kunne leve. Men jeg har rett og slett ingen anelse om hvor mye som ble borte. Etter min mening må de fleste av de norske jødene ha mistet mesteparten av det de eide under krigen, sier Julius Paltiel i dag.

Den økonomiske tilintetgjørelsen av de norske jødene og det som skjedde etter krigen da de skulle få erstatning for det de tapte er et svart hull i vår historie.

– Etter min mening kan ikke det norske samfunnet ha gjort rett og skjøl for seg på dette punktet, sier Kristian Ottosen, som ved siden av en rekke bøker om

de norske krigsfangenes historie også har skrevet boken «I slik en natt» om deportasjonen av de norske jødene. Men Ottosen har ikke studert denne delen av historien. Vår fremste okkupasjonshistoriker professor Magne Skodvin sier følgende:

– Jeg har lenge etterlyst en grundig granskning av dette. Dette er et av de forholdene fra krigen og tiden etter som ingen har overkommet ennå, men vi burde ha gjort det.

KUNST

Innkjøp etter lystprinsippet

For to millioner kroner i løpet av en to års periode

kan innkjøpskomiteen i

Norsk Kulturråd boltre

seg i kjøp av norsk kunst.

Resultatet av de siste to

års innkjøp vises nå i Oslo

Kunstforening. Utstillingen

en avslører skitt og kanel,

heldigvis for innkjøps-

komiteen mest kanel.

Av JAN KOKKIN

Et sentralt spørsmål for Norsk Kulturråds innkjøp er hvor kunstverkenes havner etter at de er innkjøpt. Mottagere er 17 kunstforeninger og faste samlinger rundt om i landet. Dette er samlinger som ikke har midler til egne innkjøp, og som på denne måten nyter godt av offentlige midler. Men formannen i innkjøpskomiteen de siste to årene, Åsmund Thorkildsen, uttrykker i katalogforordet til utstillingen et håp om tettere kommunikasjon mellom komiteen og kunstforeningene slik at øremerkede kunstnere kan bli kjøpt inn til de enkelte samlingene.

Slapphet i periferien

Et annet sentralt problem er selve innkjøpene. I dag oppnevner de regionale billedkunstnerforeningene sine egne representanter som på fritt grunnlag kan foreta egne innkjøp for 400.000 kroner årlig, uten å diskutere med hovedkomiteen. Dette virker svært uheldig, og resultatet er tydelig på utstillingen. I mange tilfeller er det en skrikende kontrast i kvaliteten mellom bilder kjøpt inn av hovedkomiteen og distriktsrepresentantene. Noe av årsaken til dette er komiteformannen inne på i sitt katalogforord, de beste billedkunstnerne her i landet holder til i Oslo eller har sine viktigste utstillinger her. Landets hovedstad blir derfor den viktigste arena for innkjøp.

Innkjøpskomiteen har hatt frie fullmakter, og innkjøpene har av den grunn vært styrt av lystprinsippet, i følge komiteformannen. Man har derfor ikke vært særlig opptatt av at alle innkjøpene nødvendigvis skulle være såkalt høyverdige. Dette er prisverdig, men man kan stille spørsmål ved den kunstneriske verdi av enkelte av disse innkjøpene. Særlig gjelder det en del av kunsthåndverket og skulpturene. Men også blant maleriene er det mye

kjedelig og drøvtygget modernisme å se.

Dristighet i sentrum

Når disse innvendinger er gjort mot det tradisjonelle, som det finnes nok av blant innkjøpene, må det sies til komiteens ære at den har vært dristig. Den har vært villig til å satse på ung, ny og tildels vanskelig tilgjengelig kunst. Camilla Wærnskjold er innkjøpt med hele fire arbeider, blant annet «Kåre», en skulpturinstallasjon bestående av 10 gipstenger med et lite hus på toppen. Hennes «Krusifiks» er også uvanlig ikke minst i materialbruken der et kors er skåret inn i gammel kryssfinérplate. Sporene er fylt med silikon. Det rudimentære, opprinnelige og ræ preger alle Wærnskjolds arbeider.

Dristighet og fremsynthet er også vist gjennom innkjøp av Torbjørn Kvasbøes kisteformer, banebrytende innenfor ny keramikk. Fortjenestefullt er det også at komiteen har fulgt utviklingen innenfor nye medier i kunsten gjennom innkjøpet av en av Kjell Bjørgegens nylig utstilte videoinstallasjoner i Galleri K. Oppmerksomheten og bevisstheten omkring det som skjer innenfor norsk fotografi har også vært stor. Her finnes velfunderte og sprekke innkjøp av Vibeke Tandbergs fotoinstallasjon av seg selv som Søster Nightingale i Afrika som omrammer en sørgemonter med dødsannonse og nekrologer over kunstneren og fotografier av

MICHAEL OG JEG: Fiffig er Ole John Aandals implantering av seg selv i et fotografi av Michael Jackson.

Lil'Ann Chepstow-Lusty, Ole John Aandal og ikke minst viktig, av Tom Sandberg.

Alt i alt må man kunne konkludere at Norsk Kulturråds innkjøp er vel anvendte offentlige midler. Måtte kunsten bare komme til de rette kunstforeningene og ut til folket.

Oslo Kunstforening og UKS:
Norsk Kulturråds innkjøp 1993 og 1994.
13.mai-28.mai 1995

Ta oppgjøret nå

Av THOR A. NAGELL

Berit Reisel, nestleder i Det mosaiske trossamfunn, håper noen nå tar et initiativ for et endelig oppgjør for jødene som ble ribbet til skinnen av nordmenn under og etter krigen. – Det er ynkelig at ingen gjør noe, sier hun.

Berit Reisel ble født i en flyktningeleir ved Norrköping i 1945. Hun og hennes foreldre kom tilbake til Norge i 1947. Hun minnes en endeløs vandring fra auktjon til auktjon for å lete etter personlige eiendeler som for dem hadde stor affeksjonsverdi.

Da Dagens Næringsliv bragte historien om det norske jøde-ranet på lørdag møttes Berit Reisel og mange andre i trossamfunnet i Oslo.

– Det tok 40 år, en hel generasjon, før vi jøder kom skikkelig på fote igjen i Norge. Vi preges fortsatt av de store tapene. Hver dag. Alle har sin personlige tragedie – alle er som en bok, sier hun og håper inderlig at noen i Norge nå tar et initiativ for å gi jødene en slags billighetserstatning og oppreisning etter det som skjedde.

Nordmenn uten ansikt

– Vi levde i et hav av følelser da vi kom tilbake til Norge, minnes Berit Reisel. – Men vi hadde ikke krefter til å slåss. Og det var liten hjelp å få. Holdningen var: «Dere får være glade for at dere er i live». Og noen fikk i tillegg meldingen: «Dere jøder er så materialistiske». Noen opplevde å finne sine egne puter med monogram hos naboen. Politiet sa: «Dere kan jo prøve å ta dem».

Berit Reisel forteller at de fleste jødene som kom hjem strevde med en ambivalent holdning til nordmenn: Nordmenn hadde ofte reddet dem, men det var også nordmenn som hadde angitt dem og som derfor til syvende og sist var ansvarlige for det som skjedde både de døde og de over-

DN lørdag 27. mai

levende.

– Når de så kom tilbake var alt robbet – av nordmenn. Nordmenn som for oss var uten ansikt. Det foregikk en systematisk utsettelse av alle spor under krigen; alle skulle dø og ingen skulle komme tilbake for å reise erstatningskrav, sier Reisel som finner det betimelig at det norske samfunn en gang for alle nå tar et oppgjør med seg selv.

Ynkelig

– Det er så mange svarte flekker man burde føle seg for god til å ha hengende over seg. Det samme gjelder for eksempel krigsseilerne. Jeg begriper ikke at det ikke er politisk vilje til å gjøre opp regnskap for det som skjedde. Det er små grupper det dreier seg om. Det er ynkelig at ingen gjør noe, sier hun.

– Hva er grunnen?

– Det er en mangel på engasjement. Ingen ønsker å engasjere seg. Man tenker: «Dette er noen brysomme individer som snart dør ut». Det er motbydelig at ingenting skjer, spesielt nå i disse dager da man feirer freden og jubler for den. Berit Reisel vil nå, etter at Dagens Næringsliv avdekket de hemmeligholdte arkivene, selv forsøke å finne ut hva som ble tatt fra hennes familie. Hun tror mange andre norske jøder vil gjøre det samme.

OPPGJØR NÅ: Berit Reisel håper på et oppgjør med overtrampene mot jødene.

Foto: GRETE THOBROE

Noe må gjøres

Petter Thomassen, leder av Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité, lover at han vil se nærmere på avsløringene av nordmenns behandling av jødene.

Petter Thomassen, mangeårig stortingsrepresentant for Høyre, ble meget overrasket over avsløringene i Dagens Næringsliv på lørdag.

– Jeg hadde aldri trodd at forholdene var slik det er beskrevet i avisen, sier han.

– Hvis det virkelig kan bevises at nordmenn ranet jødene er det åpenbart at noe må gjøres. Dette

er en forferdelig skamplett vi ikke kan leve videre med uten at et eller annet skjer.

Thomassen vil allerede i dag se nærmere på saken. Han lover at han vil ta et initiativ for å se nærmere på hva som egentlig skjedde med de norske jødene både under og etter krigen.

PARTYTELT

SALGSBODER - LAGERHALLER - TILBEHØR

ALT TIL FESTEN
UTLEIE/SALG

PRESCO
TLF. 22 25 90 41

LAKSEFISKE I ORKLA

Nydelig fluestrekk, 2 km med eget hus 100m fra elven, til leie 1 uke juli + 1 uke august. Maks 8 personer. Huset er utstyrt med sengetøy og kjøkkenutstyr.

Telefon 51 89 65 75 Fax: 51 89 65 76.

FOKUS Bank

FOKUS BANK

US\$ 110,000,000

Revolving Credit Facility

Arranged by

J.P. Morgan Securities Ltd.

Participating Banks

Bayerische Landesbank Girozentrale

Chemical Bank

Hill Samuel Bank Limited

The Norinchukin Bank

Verens-und Westbank AG

Banque et Caisse d'Epargne de l'Etat, Luxembourg

Berliner Bank AG

Member of Bankgesellschaft Berlin Group

Commerzbank Aktiengesellschaft

Morgan Guaranty Trust Company of New York

The Sakura Bank, Limited

Westdeutsche Landesbank Girozentrale

Deutsche Bank Luxembourg S.A.

Facility Agent

Morgan Guaranty Trust Company of New York

JPMorgan

May 1995

This announcement appears as a matter of record only